

Bir İngiliz-Türk Savaşında Hintli Askerler: Kût'ül-Amâre'de Sosyal Bir Dram

Hilal Şahin¹

ORCID- 0000-0002-3192-4658

Öz

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasıyla birçok cephe açıldı. Müttefik kuvvetler, açılan bu cephelerde yeni savaflara girmenin kendilerine fazladan sosyal, ekonomik, siyasi, askerî ve psikolojik yükler getireceğini biliyordu.Savaşın aritmetik olarak üstün ülkesi sayılan İngiltere, yaklaşık iki asırdır yerleştiği Hint coğrafyasından hasta adam dedikleri cihan devleti Osmanlı'nın savaşa girmesini esefle karşılamıştı.Bu bağlamda İngilizler, yenilginin acı yüzü karşısında ezilmemek için Osmanlı Türklerinin üzerine, Hindistan başta olmak üzere dominyonlarından topladıkları Müslüman askerleri kendi ordularına adeta siper etmişti. Bu durum Kût'ül-Amâre Savaşı'nda özellikle Hintli askerler açısından sosyal ve psikolojik bir drama dönüşmüştü.

Çalışmamız, mevcut dramın analitik tespitlerini yapmayı amaçlamakta olup Kût'ül-Amâre Savaşı'nda İngilizlerin, Hintli Müslüman askerlere uyguladığı baskı karşısında ne pahasına olursa olsun onların din kardeşleriyle savaşmama gayretine dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kût'ül-Amâre, Hindistan Müslümanları, İngiltere, Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı.*

---

¹ Yrd. Doç.Dr., Giresun Üniversitesi, hilalcaglayan1@gmail.com

Indian Soldiers in an English-Turkish War:

A Social Drama in Kût'ül-Amâre

Hilal Şahin²

ORCID- 0000-0002-3192-4658

Abstarct

Many fronts opened in the ongoing war with the participation of the Ottoman State in the First World War. Allied forces knew that entering new wars in these fronts would bring them extra social, economic, political, military and psychological burdens. Britain, regarded as the arithmetic superior power of the war, regretted the Ottoman Empire entering the war as the world state, which is said to be sick man from the Indian geography where he settled for about two centuries.

In this context, the British, in order to avoid being overwhelmed by the painful face of the defeat, gathered Muslim soldiers from dominions -especially India- upon the Ottoman Turks, had almost shielded their armies. This situation turned into a social and psychological drama especially in the Indian troops in the Battle of Kût'ül-Amâre.

Our work aims to make analytical determinations of the current drama and attracts attention to the efforts of the British in the Battle of Kût'ül-Amâre not to fight their religion brothers at all costs in the face of the pressure imposed on Indian Muslim soldiers.

Keywords: *Indian Muslim, Kût'ül-Amâre, First World War, British, India, The State of Ottoman.*

---

² Yrd. Doç.Dr., Giresun Üniversitesi, hilalcaglayan1@gmail.com

Giriş

XX. yy'ın başlarında Batılı devletlerin kendi aralarında kapışması ve sömürge yarışı doğrultusunda yaşanan gelişmeler, Osmanlı Devleti'ni temkinli olmaya itmiştir. Ekonomik, sosyal ve siyasi bakımdan zor günlerden geçen Osmanlı Devleti, gelişmeleri endişe ile izliyor ve kendi tarihi bağlamında gerek İngilizler gerek Fransızlar gerekse de Ruslara yakınlık duymuyordu. Zira bu devletlerin birkaç asırlık geçmişindeki tutumları bile onlara karşı samimi yaklaşımda bulunmamaya yetmekte idi. XIX. yy'ın sonlarında siyasi birliğini kurarak devletler sahnesinde yerini alan Almanya, Osmanlı Devleti açısından temiz sicili ile kendisine yakınlık uyandırmaktaydı. Zaten devrin yönetimi olan İttihat ve Terakki de bu cümleden olarak Almanya'ya yakınlık hissetmekte ve bu yeni güçle birlik olmanın kendileri açısından bir dinamizmin başlangıcı olabileceğini düşünüyordu.

İngilizler açısından Osmanlı Devleti yıkılmaya mahkûm olup topraklarının paylaşılması elzem olan bir coğrafya idi. Ruslar da aynı yaklaşımda bulunuyor ve özellikle boğazların kontrol altında tutulmasını gerekli görüyordu. Tüm bunlara binaen Osmanlı Devleti'nin hem coğrafi konumu hem de manevi gücü olan halifelik kurumu, esasında başta İngilizler olmak üzere büyük devletleri kendi çıkarları açısından ilgisiz bırakamıyordu. Çünkü Osmanlı toprakları coğrafya olarak Balkanlardan Arap yarımadasına oradan Irak ve güneyde Hindistan'a dek uzanan ve yoğun olarak Müslümanların yaşadığı geniş bir saha idi. Bu saha hem buralarda yaşayan Müslümanların Halifeye bağlılıkları hem de önemli geçiş yolları üzerinde bulunması hasebiyle büyük devlet açısından önem arz etmekteydi.

İngiliz ve Rusların Osmanlı Devleti'nin kendi yanlarında I. Dünya Savaşı'na girmesini istememesi Osmanlı'nın topraklarını paylaşma isteklerinden kaynaklanmakta olup; onlara göre aynı zamanda halifenin varlığı ise Müslüman ülkelerdeki sömürgeci anlayışa binaen olası bir isyan hareketini başlatacak bir başkaldırının varlığı açısından da düşündürücü bir

durum olarak ortaya çıkmaktaydı. İşte bu noktada İngilizler başta Hindistan olmak üzere Müslümanların yaşadığı bölgelerde mevcut savaş durumunu da göz önünde bulundurarak yeni taktiklere girişti: Bu taktiklerden en önemlisi icabında Osmanlı'ya karşı yeni cephe açmak ve halifeye mukabil karşı fetva kurumu oluşturarak fetvalar yayınlamak şeklinde idi.

İttifak grubunda yer alarak İngilizlere mukabil savaşa giren Osmanlı Devleti işte bu cümleden olarak savaşın en kanlı savaşlarından birini Irak Cephesi'nde İngilizlerle yapmıştır. İşte mevcut çalışmamızın da eksenlerinden biri olan ve Hint askerlerinin dâhi edildiği sosyal dramlara zemin hazırlayan bu cephe, Hintli Müslüman askerlere yönelik İngilizlerin sosyal zorlamalarını; buna karşın Müslüman askerlerin de ne pahasına olursa olsun din kardeşlerine karşı vuruşmama imanlarını içselleştirdikleri dramın analitik dışavurumudur.

1-Irak Cephesi, Kût'ül-Amâre Savaşı ve İngilizler

Osmanlı Devleti'nin Kasım 1914'de katıldığı I. Dünya Savaşı her şeyden önce sömürgeci devletlerin farklı yaklaşımlarının sergilendiği bir ölüm kalım meydanı idi. I. Dünya Savaşı'nda bir cepheden çok adeta bir ana savaş ortamını anımsatan 1915 Çanakkale savaşları, Anlaşma Devletleri ve armadanın hüsraniyle son bulmuş bu bağlamda müttefikleri Rusya'ya boğazları aşarak yardım götürülemediği. Bu tarihsel gelişme Rusya'da Ekim Devrimi'ni kaçınılmaz kılmış ve Bolşevikler kalıcı bir ihtilalle yönetimi ele geçirmişti.

Vaktiyle Ruslara boğazlardan yardım ulaştıramayan İngilizler bu bağlamda Rusya'ya ulaşma ve yardım götürmeye kendi çıkarları açısından bakmış, özellikle Hint coğrafyasını elinde tutup Orta Doğu petrollerini tam anlamıyla kontrol edebilmenin yolunun Rusya'yı bölgede arkasına alarak mümkün olabileceğini anladı. Boğazlardan yardım götüremedikleri Rusya'ya Basra Körfezi, İran ve Irak üzerinden ulaşmak gayesiyle Irak Cephesi'nde Osmanlı Devleti'ne saldırıya geçtiler.

İşte bu bağlamda Irak Cephesi'nin açılma sebebi, öncelikle İngilizlerin Abadan petrollerini korumak, kutsal cihat ilanını engellemek, Türk kuvvetlerinin İran'a girip İngilizlerin en büyük sömürgesi olan Hindistan'ı tehdit etmesini önleyebilme amacına dayanmaktadır. Savaşın başlarında Basra'ya çıkan İngilizler, Mısır ve Hindistan arasında

bulunan bu bölgeyi zengin petrol yatakları ve Hindistan ile deniz bağlantısını sağlayacak şekilde olması, bölgedeki Alman tehlikesini ortadan kaldırmanın yolu olacağı için oldukça önemsiyordu. Diğer taraftan ise İran petrolünün rafinerisinin bulunduğu Abadan'ın, güvenlik altına alınması ve kuzeye doğru ilerleyerek Rusya ile birleşmenin mümkün olabilmesi gibi bir öneme de sahipti.³

Esasen Irak'ta bu dönemde bir cephe açılmasının gereği ve önemini inceleyen Zekeriya Türkmen, bu bağlamda şunları kaydetmektedir:

“19. Yüzyılda petrolün en çok bulunduğu yerlerden olması, Irak'a sömürgeci devletlerin ilgisini artırmıştır. Irak'taki petrolerin işletilmeye başlanması ve Almanların elde ettiği imtiyazlar, İngilizleri harekete geçirmiştir. İngiltere, Basra Körfezi sahillerinde elde ettiği petrol imtiyazını yeterli görmüyor; Arap kabilelerini de yanına çekerek daha kuzeydeki petrol sahasına da egemen olmak istiyordu. Alman nüfuzunda inşa edilmeye başlanan Bağdat demir yolunun Hindistan'daki İngiliz varlığını tehdit edebileceği endişesinin yanı sıra asıl önemli husus, Irak'ta zengin petrol yataklarının varlığı idi. Petrol aslında İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği siyaseti yönlendiren en önemli etkenlerden biriydi. 1914'lerde İngiliz Hükümeti, Basra Körfezi ile Güney Irak'a müdahale ederek Bağdat'ın ele geçirilmesinden şu faydaları sağlamayı umuyordu: Osmanlı Devleti ve müttefiklerinin bölge petrollerinden faydalanmalarına mani olmak; İran üzerinden güneye incek Rus Kafkas Ordusu ile birleşerek, Türklerin Irak-Suriye ve Kafkas cephelerinin gerilerine düşülecek, Türk Ordusu'nun imhasını sağlamak; İngilizlerin Arap yarımadasındaki üstünlüğünü pekiştirmek; Irak'taki Arap kabileleri Osmanlı Devleti aleyhine ayaklandırılarak bölgedeki birliklerin lojistik tesislerine ve ikmal üstlerine saldırılar düzenlemek; Türk Ordusunun Irak ve İran cephelerinden Hindistan'a ulaşma, Hindistan'daki Müslüman halkı ayaklandırma düşünce ve tehlikesini bertaraf etmek; Osmanlı padişahı tarafından ilan edilen Kutsal Cihat etkisiyle Arabistan, İran, Afganistan ve özellikle Hint Denizi'ni kontrol etmelerinin önüne geçilecek, 8. İngilizlerin, Güney Irak'a egemen olmasıyla, Kuzey Irak ile Doğu Anadolu'daki Kürt, Nasturi, Süryani ve Ermenilerin ayaklanmaları sağlanacaktı. İşte bu ve benzeri düşüncelerle bölgeye harekât düzenleyen İngilizler açılan Irak cephesiyle bu amaçlarına ulaşma gayesi taşıyorlardı.”⁴

³Aysel Fedai, “Irak Cephesi'nde Türk Ordusu'nun İlaş ve İkmal Faaliyetleri” *Kütü'l-Amâre Zaferi'nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi*, Uluslararası Sempozyumu 28-29 Nisan 2016 Bildiriler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Aralık 1016, Ankara, s.60; ayrıca bu konuda geniş bilgi için bkz: Tülay Alim Baran, “Birinci Dünya Savaşı ve Irak Cephesi”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, (100. Yılında Birinci Dünya Savaşı Özel Sayısı), Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yay., Yıl:13, Sayı: 25, Ankara 2015, s. 68.

⁴ Zekeriya Türkmen, “Birinci Dünya Harbinde Irak Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi”, *1914'ten 2014'e 100'üncü Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak*, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, (Editör: Zekeriya Türkmen), Harp Akademileri Komutanlığı Yay., İstanbul 2015, s. 390.

İngilizlerin, Irak Cephesi'ni açmasının bir diğer nedeni ise İttifak Devletleri'nin Hindistan'a yönelik bir harekâtının önünü kesmektir. Britanya Krallığı'nın bu öngörüsünü, askerî stratejide “dolaylı tutum” olarak bilinen ve düşmanın dengesini bozmak suretiyle yenilgiye uğratılmasını öngören strateji çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Bu harekâtle ayrıca İngilizlerin Çanakkale yenilgisiyle kaybetmiş oldukları psikolojik üstünlüğün yeniden ele geçirilmesi amaçlanmıştı. Görüldüğü üzere İngilizlerin Irak seferi, onlara askerî açıdan olduğu kadar politik ve ekonomik yönlerden stratejik çıkar sağlamayı hedefliyordu.⁵

İşte bu çıkarlar topyekûn İngiliz ekonomik politiği ve savaş yaklaşımının temelini oluşturuyor; neye mal olursa olsun bu çıkarları korumanın gereği ile hareket ediliyordu. Zaten bu minvalde yapılacaklar da mesnedini bu çıkarlardan almakta olup son koz olarak Hintli askerlerin de bölgeye savaştırılmak üzere getirilmeleri ve karşı fetvalar gibi manevi hislerle onları bağlamaları da mezkûr çıkarlarının periferisinde geliştirdikleri politikalarının eseri idi.

Bu bağlamda İngilizler, 1915 yılı boyunca Bağdat'ı ele geçirmek üzere planladıkları Mezopotamya seferi çerçevesinde Kurna, Şuaybe, Amâre, Nasiriye ve Kütü'l Amâre savaşlarını kazanarak bu bölgeleri işgal etmişti. Gün geçtikçe kritik bir hâl alan Irak Cephesi'nde İngiliz ilerleyişini durdurmak için Osmanlı yetkilileri daha fazla birlik sevk etmek zorunda kaldı. Nitekim Albay Nureddin Bey'in Irak ve Havalisi Komutanı olarak bölgeye gelmesinin ardından İngilizleri Selmanpak Muharebesi'nde ancak durdurulabildiler.⁶

Irak Cephesi'ni bu muvazeneden değerlendirerek bölgede sıcak savaş kaçınılmaz gören İngilizler dominyonlarından aldıkları asker ve özel kuvvetlerle Basra Körfezi'nden itibaren giriştikleri çıkarmalarda bölgeyi kontrol altında tutacaklarına dair yaklaşımlarda bulundu.

İngilizler, Irak bölgesinin önem kazanması üzerine Avrupa'ya gönderilmek üzere Hindistan'daki takviyeli 16. Tugayı, 23 Ekim 1914 tarihinde Bahreyn Adası'na gönderdi.

⁵ Türkmen, agm., s.390-391.

⁶ Akın Çelik-Mustafa Selçuk, “Tarafların Basınında Kütü'l Amâre Zaferi”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Konya 2016/15, s.303.

Osmanlı Devleti'ne savaş ilan eden İngiltere, 6 Kasım 1914 tarihinde Şattü'l-Arap Havzası'ndaki kıyılarındaki Fav mevkiine asker çıkararak Irak harekâtını başlatmış oldu.⁷

Esasen I. Dünya Savaşı döneminde Osmanlı Ordusu'nun Irak Cephesi ile ilgili coğrafi konumu 3. Ordu Müfettişliği Erzincan, 4. Ordu Müfettişliği Bağdat, 12. Kolordu Musul, 13. Kolordu Bağdat minvalinde idi.⁸ Yani bu şu demek oluyordu: Gerek olunca bu bölgelerden Irak Cephesi'ne asker takviyesi yapılabilecekti.

Osmanlı Genelkurmayı savaş öncesinde bu bölgede olası bir savaş yaşanmayacağı kanaati taşımakta olduğundan bu sahadaki askerî birlikleri maalesef başka yerlere kaydırma hatasına düşmüştü. Bu bağlamda Ahmet İzzet Paşa'nın hatıraları kayda değer ifadeler taşımaktadır:

“Irak'ta öteden beri İngilizlerin ihtirasları olduğunu bilmeyen çocuk bile yoktur. Irak ve Mezopotamya'nın kültür ve medeniyet tarihi, iyi idare ve kullanma halinde feyiz ve bereketinin Nil, Pencap, Sind, Ganj havzalarına taş çıkartacağı hakkındaki şöhreti dolayısıyla sahibi ve tasarrufçusu için büyük bir kıymete sahip ve istilacı bir büyük devlet için hurs ve iştihayı kabartıp tahrik ettiği apaçık bilinen gerçeklerdendi. Müslümanlar ve özellikle Şia gözünde çok kutsal sayılan, yüksek mertebeleri Sünnilerce mukaddes olan İmam-ı Azam türbesi ve Hint Müslümanlarının fevkalâde sevgi besledikleri ve bağlı oldukları Abdülkadir Geylani'nin kabir ve aileleri Irak'ta bulunmaktaydı. Bu açıdan bu bölgeye sahiplenmek, birçok İslam tebaasına sahip olup Hicaz'a da koruyuculuk edeceğini düşünen İngiltere'nin İslam siyaseti için ne kadar faydalı olacağı kolayca takdir edilebilirdi. Irak'ın coğrafi konumu bakımından Hindistan'a karşı güçlü bir düşman elinde, gelecek için bir tehdit sebebi olabileceğinden dolayı, İngiltere'nin koruma ve savunma düşüncesiyle de savaş sırasında buraya göz dikmesi doğaldı. İngiltere'ye karşı Irak bölgesini mahalli kuvvetlerinden ayırmak, bu hükümeti, mülkümüzü istilaya hurslandırmak ve davet etmekten başka bir şey değildir. Dolayısıyla kesin ihtiyaç meydana gelmesinden önce buralara başka asker gönderilmemesi büyük bir eksiklikler.”⁹

Irak'ta bir cephe açarak harekate başlamak üzere İngilizler özellikle Hindistan'da hazırlık yapmış ve 5 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne İngiltere'nin harp ilân etmesini müteakip İngiliz harp gemileri Şattü'l Arap ağzındaki Fav Hisarını ve bataryasını top ateşiyle

⁷ Türkmen, agm., s.392. Ayrıca bu konuda geniş bilgi için bkz: Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi, 1915 Yılı Hareketleri*, C. II, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yay., Ankara 1964, s. 16.

⁸ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, C. X, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 93.

⁹ Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, Nehir Yayınları, İstanbul 1992, C. I, s. 210-211.

tahrip etmiş, Fav mevkiini işgal eylemiştir. İngilizlerin taarruza başlaması üzerine Bağdat'tan hareket etmiş olan Cavit Paşa 10 Kasım'da Basra'ya gelmişti. Cavit Paşa, iki tabur Musul'dan, iki tabur Bağdat'tan, bir tabur Bedre'den celp ederken 38. Fırkanın ötede beride dağılık birlikleri de toplanmıştı.¹⁰

Türk ordusunun gerek lojistik gerekse de askerî bakımdan sıkıntıları zaten mevcut iken buna karşın İngilizlerin hem orantısız güçleri hem de özellikle Hindistan'dan karşı cihat fetvası yayınlarak cepheye sürmeye çalıştığı Hintli askerler ve ordu, bölge açısından yaşanacak büyük sıkıntıların ilk habercileri olacak gibi idi.

Hele bu dönemi hatıralarında ele alan Liman Von Sanders özellikle Hindistan eksenli İngiliz çıkarlarına mukabil Osmanlı Devleti'nin zor şartlar altında olduğunu ve özellikle başta Berlin olmak üzere Basra taraflarından da çok sık heyetlerin görüşmek bağlamında İstanbul'a gelip gittiklerini yazmaktadır.¹¹

Büyük sıkıntılarla başlayan Irak Cephesi, bir dizi Osmanlı-İngiliz muharebelerinden müteşekkildir. Bu muharebeler Kurna Muharebesi, Şuaybe Savaşı, Nasiriye harekâtı ve Kûtü'l-Amâre Meydan Savaşı gibi muharebelerden oluşmaktadır. Konun gelişimi açısından biz bu muharebelerden özellikle Kûtü'l-Amâre Meydan Savaşı üzerinde durup kavramsal çerçevemize uygun biçimde anlatımımıza devam edeceğiz.

Daha savaş öncesinde bölgedeki faaliyetleri ve güneş batmayan imparatorluk addedilen İngiltere'nin Basra Körfezi ve Hint coğrafyasına hâkim olmasının kolay olacağı ve bunu başarmanın kaçınılmaz inancı içinde olduğunu Britanya Kralı V.George'a yazan rahip Wilson, "Mezopotamya'daki küçük şovum var gücüyle devam etmektedir ve öyle umuyorum ki Bağdat pek yakında İngiliz sınırları içinde yer alacaktır."¹² şeklindeki açıklaması ile umut dağıtmakta olmasına karşın İngiltere'nin, Hindistan Politik Sekreteri Sir Percy Cox 8 Ekim

¹⁰ Serdar Sakin, "Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesinde Osmanlı Devleti ile İngiltere Arasındaki Çarpışmalar (1915), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gav/article/view/5000142000/5000129808>, (Erişim:10/10/2017).

¹¹ Liman Von Sanders, *Türkiye'de 5 Yıl*, Burçak Yayınları, (Çeviren: Şevki Yazman), İstanbul 1968, s. 48-53.

¹² Karl E. Meyer, *Orta Doğu Tarihi*, (Çev. Emine Eminel), Akılçelen Kitaplar Yayınları, Ankara 2016, s. 218.

1914’de Bombay’dan Londra’ya gönderdiği raporunda şu ifadeleri kullanmıştır: “Bugün Bahreyn sevkiyatı başladı. Bana göre İran Körfezi’ne asker gönderme ve Türkiye ile savaşmak asla lehte bir olay değildir. Bana göre bizim aleyhimize bir durum ortaya çıkacaktır. Şattü’l-Arap’ta zayıf duruma düşeceğiz, yerel güçler bize düşmanca tavır alacaktır.”¹³ Aslında bu ifadeler dahi İngilizlerin tüm gücü elinde bulundurmasına karşın nasıl sıkıntılı olduğunu göstermektedir.

Yaşanan gelişmeler neticesinde işgalci güçler, çetin muharebelerden sonra 9 Aralık 1914’te Türk kuvvetlerinin kuzeye çekilmesi ile Kurna bölgesinde üstünlüğü ele geçirmiştir. 4 Aralık’ta cereyan eden Birinci Müzeyra ve 7 Aralık’ta yapılan İkinci Müzeyra Muharebesi’nde İngilizler galip gelmiştir. Türk kuvvetleri bu sırada sadece İngilizlerin değil, bölgedeki Arap aşiretlerinin de saldırısına maruz kalmıştır. İngilizler Dicle Nehri’ni geçip Kurna Kasabası’nı kuzey ve batıdan kuşatmış; bundan dolayı Irak ve Havalisi Genel Komutanlığı, Kurna’ya yardım gönderememiştir. Geri çekilme yollarının düşman tarafından kesilmesi nedeniyle 38. Tümeğe bağlı birliklerin önemli bir kısmı başlarında tümen komutanları Albay Suphi olmak üzere 45 subay, 989 er İngilizlere teslim olmak zorunda kalmıştır¹⁴ ve nihayet Basra taraflarında İngiliz etkisi hissedilmeye başlamış ve ellerindeki üstün kuvvetlerle 25 Temmuz’da Nasire’ye girmişlerdir.

Yaşanan gelişmeler İngilizleri Kütü’l-Amâre’ye girme konusunda cesaretlendirmiştir. Bu bağlamda Serdar Sakin duruma şöyle açıklama getirmektedir:

“İngiliz tarafında da Irak Ordusu Kurmay Başkanı 23 Ağustos’ta General Townshend’e Kütü’l-Amâre’ye ilerlemesine engel olmak için hazırlanmakta olan Türk kuvvetlerini yok etme emrini vermiştir. Bu emre cevap olarak Townshend, 31 Ağustos’ta Ordu Kurmay Başkanlığına çektiği telgrafta, bütün kuvveti ile Şeyh Sad’dan hareket ederek savaş için bir çevirme hareketi yapılması niyetinde olduğunu belirtmiştir. Bunun için de tümen nakliye katarının ilk kademesinin tamamen gönderilmesini ve ikinci nakliye kademesinin de alay

¹³ Selçuk Duman, *II. Meşrutiyet’ten İngiliz Mandaterliğine Irak*, Berikan Yay., Ankara 2010, s.103.

¹⁴ Türkmen, agm., s.394-395

ihtiyat cephanesiyle bir günlük erzakı yüklenmiş bulunmasına ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Townshend'in o sıradaki kuvveti ise Hants Yedek Taburu hariç olarak yaklaşık 10.275 savaştı ile 30 toptan oluşmaktaydı.”¹⁵

Selmanpak Muharebesi'nden sonra İngilizler, Türkler önünde zor duruma düşmüş ve Kût Kalesi'ne sığınmıştı. Türk kuvvetleri, takviye birliklerinin gelmesiyle, 5 Aralık 1915 tarihinde Kûtü'l-Amâre'ye yönelik baskı ve tazyikin şiddetini artırarak topçu ateşinin ardından taarruza geçmişti. Irak Ordusu Komutanı Nurettin Bey, 8 Aralık 1915 tarihinde General Townshend'e boşuna direnmemesini ihtar ederek Türk kuvvetlerine teslim olması yönünde bir çağrıda bulunmuştu.¹⁶

İngilizler, Kûtü'l-Amâre'de zor duruma düşse dahi bunu kamuoyuna yansıtmamış ve Türklerin kısa süre içinde gösterdiği mevcut direnci kıracağına kendi basını başta olmak üzere ve Hint basınında da duyurmuştu. Bu bağlamda 1915 Times gazetesi hâlâ İngilizleri üstün göstermeye devam ediyordu.¹⁷

13 Ocak 1916'da Albay Halil (Kut) Bey, Irak ve Havalisi Komutanlığını devralmıştı.¹⁸ Kısaca alınan İngilizler, ne pahasına olursa olsun Kûtü'l-Amâre'yi bırakmak istememişti. Ama yapabilecekleri çok fazla bir şey kalmamıştı zira, General Townshend, 25 Ocak 1916'da İngiliz Dicle Kolordusu garnizonuna gönderdiği mektupta içine düştüğü durumu Plevne muhasarasına benzeterek özetle şu cümleleri yazmıştır: “Durumu daha çok düşündükçe oynayabileceğim en yüce rolün Plevne'de Gazi Osman Paşa örneğini izlemek olduğuna daha çok inanıyorum. Bu örnekte Osman Paşa savunması Rus ilerleyişini durdurmuş ve İstanbul'u kurtarmıştı. Kut savunması da tüm Basra'yı kurtaracaktır.”¹⁹

Kûtü'l-Amâre'de General Townshend'un akla hayale gelmez Türk saldırılarına birlikleriyle maruz kalması ve merkezden defalarca yardım istemesi, İngiliz Avam Kamarası'nda dahi Kûtü'l-Amâre Savaşı'nın görüşülmesine yol açmış ve İngilizlerin

¹⁵ Sakin, agm., s.147.

¹⁶ Türkmen, agm., s.410.

¹⁷ The Times, 7 December 1915.

¹⁸ Türkmen, agm., s.410.

¹⁹ Türkmen, agm., s. 414.

beklemediği bu emsalsiz Türk savaşı esasen İngilizlerin Türk harp sanatına bir kez saygı duymasına yol açmıştı. Tarihte İngilizlerin aldığı en ağır yenilgilerden kabul edilen Kûtü'l-Amâre yenilgisi General Townshend ve birliklerinin esir alınması ile tamamlanmıştır.

2-Irak Cephesi İngiliz Ordusunda Hintli Askerler ve Sosyal Baskılar

Orta Doğu ve Hindistan üzerindeki sömürgeci faaliyetlerini muhafaza etmek ve Basra Körfezi'nden Irak'a kadar oluşturduğu hat üzerinde hakimiyetini daha da sağlama almak amacındaki İngilizler, bölgedeki Türkleri hem kıskaca almak hem de ekonomik bağlantı noktalarını kesmek stratejisini de hayata geçirmişti.

Irak Cephesi ve Kût'ül-Amâre Savaşı onlar için adeta bölgenin bir hâkimiyet savaşı idi. İşte bu durum İngilizlerin buradaki savaşta eksiksiz tedbir alma yönünde kendilerini zorluyordu. Aldıkları tedbirler konjonktürel esaslı olarak maddi ve manevi boyutlu idi. Esasen Osmanlı Devleti'nin askerî gücünün yetersiz olduğunu bilmekle beraber yine de endişeli idiler. Osmanlı Sultanı'nın halifelik gücü ile Müslümanları cihada çağırması durumu ise onları endişelendiriyordu.

Sömürgelerinden topladıkları askerlere verdikleri teknolojik destek yetersiz geleceği için İngilizler sosyal bir mühendisliğe de başlamıştı. Ve insan doğasını ters düz eden savaş mantığını işleten İngilizler, yenilginin acı yüzü karşısında ezilmemek için bu süreçte özellikle Hint coğrafyasına aşırı yükleniyordu. Müslüman Osmanlı Türklerinin üzerine, Hindistan başta olmak üzere dominyonlarından topladıkları Müslüman askerleri kendi ordularına adeta siper yapacak tarzda öne çıkarma gayreti gösteriyorlardı. Bu durum Kût'ül-Amâre Savaşı'nda özellikle Hintli askerler açısından sosyal ve psikolojik bir drama dönüşmüştü. Kuşatma hattını yarmak için girişimlerde bulunan General Townshend, sadece Osmanlı askerleriyle değil kendi ordusu içinde meydana gelen sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmıştı. Çünkü 6.Tümenin içinde bulunan Hintli askerler, özellikle Müslüman Patanlar din kardeşlerine karşı savaşmak istemedikleri için disiplin sorunları, firarlar ve isyanlara sebep olmuştur.

Diğer yandan Irak Cephesi'nde Basra ilerleyişinde iken çok sıkıntıları olmayan İngilizler özellikle Selmanpak Muharebesi'nden sonra 3 Aralık 1915'te Kutü'l-Âmâre'ye çekilmiş ve Kût'ül-Amâre Savaşı sonlarına kadar ordularındaki Hintli Müslüman askerlere yönelik sosyal baskıları arttırmışlardır. Bu sosyal baskılar özellikle yiyecek içecek sıkıntısı yaşandığı dönemde artmış ve akla hayale gelmez boyutlara ulaşmıştır.

Her şeyden önce Hintli askerler daha ülkelerinde iken Müslüman Türklerle savaşmaya ikna edilmek pahasına sosyal baskı başlamış türlü milletlere mensup bu askerlerden özellikle oyunlarını Müslüman olanlar üzerinde sergilemişlerdir. Ve özellikle Müslüman askerler için yerel din adamlarından aldıkları karşı cihat fetvalarıyla onları Müslüman Türklere mukabil savaşa hazırlama çabaları hız kazanmıştır.

İngiliz ordusundaki Hintli askerler aslında sosyal bir dramın ifadesidir. Ülkelerinden zorla getirilerek (Bunların büyük çoğunluğu Müslümandı) dindaşlarına karşı savaştırılan bu insanlar çoğu defa maddi ve manevi zorlamalara maruz kalmıştır. Hintli askerler Irak Cephesinde Basra'dan Kûtü'l-Amâre'ye kadar kesintisiz savaş hattının her metre karesinde yer almış ve özellikle Selmanpak Muharebesi'nden sonra sıkıntıya düşen İngiliz ordusunda çok zor şartlarla karşılaşmıştır.

İngiliz ordusundaki Hintli askerlerle ilgili en önemli bilgi kaynaklarımız arasında hatıratlar, dönemin arşiv kayıtları ve özellikle Kûtü'l-Âmâre yenilgisi sonrası teslim olan İngiliz General Townshend ve birliğin kayıt altına alınmasından sonraki bilgilerine dayanmaktadır. Esir İngiliz ordusundaki asker sayıları yer yer farklı sayılarda anlatılmakta olup genel geçerli olan sayılar: Servet-i Fünûn Gazetesi'nde Kutü'l-Âmâre toplam esir sayısı 13.000 İngiliz olarak²⁰ yer alırken; Devrin Osmanlı arşiv kayıtlarında bu rakam 5 general, 277'si İngiliz, 274'ü Hintli olmak üzere 551 Subay ve 13.300 er olmak üzere 13.856 olarak anlatılmaktadır.²¹ Diğer yandan başka bir yerde bu rakam; Müslüman Hintliler 4229, beyaz İngilizler 2239 ve gayrimüslim Hintliler 4720 olmak üzere toplam 11.188 kişi olarak

²⁰ Servet-i Fünûn Gazetesi, No.1988, s.387, Tarih: 4 Mayıs 1916.

²¹ BOA. BEO.4410/330739.

geçmektedir.²² Bu rakamlara bakıldığında rakamların değiştiğini anlıyoruz ama mezkûr kayıtlar bize aşağı yukarı bir fikir vermektedir.

İngilizler bir kere mevcut Hintli askerleri karşı cihat fetvasıyla, ailelerine mutlu gelecek sağlama kandırmacasıyla güdülemişti. Esasen bu bağlamda önümüze ilginç bir analogi çıkmaktadır: İngilizler Çanakkale Savaşları döneminde Avusturyalı Anzaklar için yaptıklarını şimdi Hintli askerler için yapıyordu. Osmanlı Çanakkale'sine bin bir umutla saldırmaya ve hasta adamı çok kısa süre zarfında yenmeyi hayal edecek tarzda güdülenen zavallı Anzaklar Çanakkale'ye saplanmış çıkamamıştı. Kaderin cilvesi o ki Çanakkale yenilgisinin ardından yine aynı İngilizler bu defa Hintlileri Irak Cephesi için sosyal dezenformasyona tabi tutarak onları zihnen İngiliz adamı olma bağlamında motive etmişti: Ama Anzaklarla Hintliler arasında kesif bir fark vardı: Anzakların Müslüman olmamalarına karşın Hintlilerin büyük çoğunluğu Müslüman idi. Bunların Müslüman olması İngilizlerin işini kısmen zora da sokmuş ve onlara karşı cihat fetvası dahi yayınlamışlardı.

Savaşın normal seyri döneminde bazı Müslüman Hintli askerler Osmanlı tarafına geçmiş ve özellikle İngiliz ordusuna dair bilgiler iletmışlerdir. Özellikle Basra ilerleyişi sonrası sıkıntıya düşen İngiliz ordusu yiyecek sıkıntısı çekmiş ve at eti yemeyen Hintli Müslüman askerler oldukça zayıf düşmüşlerdir. General Townshend her zaman olduğu gibi yine aynı yönteme başvurmuş ve uyduruk fetvalarla bunları ikna yoluna girmiştir. Askerlerin et yemeden dayanamayacaklarını düşünen Townshend Alymer'e mesaj göndermiş; Alymer'den Hindistan karargâhı ile iletişime geçmesini ve Hindistan dini liderlerinden fetva yayınlatarak savaş şartları içerisinde at eti yenmesine engel olmadığını ilan ettirmesini istemişti. Bu durum esasen sosyal mühendislikte var olan değerden ikna yoluyla uzaklaştırılmayı ve amaca hizmetin önünü açacak şekle bürünmeyi imlemektedir.

Kut'ta alınan esirler içindeki Hintli esirlerin çok olması; bunların adet, gelenek ve inançlarına göre özel davranılmayı gerektirmiştir. Bu bağlamda Hintli askerlere esaret hayatında birtakım kolaylıklar sağlanmıştır. Gönüllü bir şekilde yollarda çalışmak istemeyen

²² Vahdet Keleşyılmaz, *Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Hindistan Misyonu* (1914-1918), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s.131.

Hintli askerler, iaşelerini daha kolay bir şekilde temin edebilecekleri mahallere sevk edilmişlerdir.²³

Kütü'l-Amâre'de esir alınan İngiliz ordusuna mensup Hintli askerlerden bir kısmı, Bağdat Demiryolunun henüz bitirilememiş olan kısımlarının (muhtemelen Resulayn'dan Diyarbakır'a kadar olan kısmı) tamamlanması için oluşturulan üsera taburlarında istihdam edilmiştir. Bunlar dışında esir alınan Hintli askerlerin başka inşaatlarda da çalıştırıldığı görülmektedir. Nitekim bir arşiv belgesinden, İngiliz ordusuna mensup olup esir alınan Kersbodos isimli bir Hintli askerın Toros inşaat taburundan kaçtığı takip edilmektedir. Hintli askerlerin İngilizler için çıkardıkları sorunlar bununla da bitmemiş; İngiliz ordusunda savaşma isteği kalmayan Hintli askerlerin işaret parmaklarına ateş edip yaralandıkları ve silah kullanamayacaklarını ifade ettikleri dahi görülmüştür.²⁴

Hintli askerlerin bir bölümü gerek önce gerek esir düştükten sonra Osmanlı Devleti hizmetine geçmiş ve farklı şehirlerde Halife Sultan'ın hizmetinde yaşamıştır.

Osmanlı Devleti 1915 yılında esirler hakkında 28 maddelik bir talimatname yayınlamıştır. Talimatnamenin bazı maddeleri şöyle: “*Harbiye Nezaretince belirlenen garnizonlara sevk ve ikame edilecektir (Madde 1). Esir subaylar sahip oldukları rütbenin Osmanlı ordusundaki muadili olan rütbenin maaşını alır (Madde 2). Savaş esirlerine kötü muamele edilmez (Madde 3). Esir subaylar kendi kendilerini iaşe edemezse talepleri halinde iaşeleri sağlanır (Madde 4). Esirler nakit ve kıymetli eşyaları üsera komisyonuna verir. Üzerinde bir mecidîden fazla para bırakılmaz (Madde 6). Esirlere ait mektup, para ve posta paketleri her türlü posta ücretinden muaftır (Madde 7). Mektupları, gelen paket, gazete vs. sansüre tabidir (Madde 8). İbadetlerini serbestçe yaparlar (Madde 9). Maaşlar her ayın sonunda ödenir (Madde12). Üsera Komisyonu bir künye (Madde 18) bir vukuat (Madde 19)*

²³ Enes Demir, “Kütü'l-Amâre'de Esir Alınan İngiliz Birlikleri ve Esirlerin Durumu”, *Kütü'l-Amâre Zaferi'nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu*, 28-29 Nisan 2016 Bildiriler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Aralık 2016, s. 141-142; Keleşyılmaz, *age.*, s.132.

²⁴ Demir, *agm.*, s. 141.

ve bir tahsisat defteri düzenler. Maaş verilen esirler bu deftere imza atar (Madde 20). Firara teşebbüs edenler serbestisini kaybeder ve muamelat-ı şedideye tabi tutulur (Madde 27)”.²⁵

Yine Hintli askerlerin gerek İngiliz ordusunda savaşırken gerekse de Türklere esir düştükten sonra karşılaştıkları en büyük sosyal zorluklardan biri dil meselesi olmuştur. Hintçe bilen az olması yüzünden bu sorun ilerleyen dönemlerde Osmanlı hizmetine giren askerlerin mektuplarına dahi yansımıştır.

Hintli esirlerin gördükleri iyi muameleyi memleketlerine bildirmelerinin faydalı olacağı belirtilmiş; anlaşılmayan mektupların iade edilmemesi, bu lisana aşına memurlar tarafından kontrol edilerek mahsursuz olanların mahallelerine sev edilmek üzere işaretlenerek İstanbul sansür müfettişliğine gönderilmesi istenmiştir. Böylece Türkiye’de ihtiyaç duyulan lisanları bilen güvenilir kişilerin neredeyse yokluğunun meydana getirdiği bir iletişim engeli de bu vesileyle kanıtlanmıştır.²⁶

Öte yandan İngilizlerin Hintli Müslüman askerleri etkilemek ve kontrol altında tutmak için ilginç yöntemlere başvurdukları bilinmektedir. Bu bağlamda şu örnek dikkat çekicidir: Savaş döneminde 27/28 Ekim gecesi General Townshend karargâhının büyük bir kısmı ile birlikte 3 Ekim’de gelmiş olduğu Aziziye’den ayrılmış, 15 Kasım’da Kutuniye’ye hareket etmiş, 16 Kasım 1915’te Selman-ı Pak’ın doğusunda bulunan Zor kasabasına ulaşmıştır. General Townshend, Selman-ı Pak’ta Müslümanlar için kutsal bir mekân olan sahabeden Selman-ı Farisî’nin türbesinin bulunması dolayısıyla İngiliz ordusundaki Hintli Müslüman askerlerin savaşa gücünü azaltmamak için Antik çağda Pers krallığının başkentliğini yapmış olan bölgenin ismini Helenistik dönemdeki adı olan “Ctesiphon” ile değiştirmiştir.²⁷

²⁵ Alaattin Uca, “1915 Yılında Yayımlanan Bir Üsera Talimatnamesi ve Düşündürdükleri”, *A.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, S.3, Ocak 2003, s.170-175.

²⁶ Keleşyılmaz, *age.*, s.132

²⁷ Figen Atabey, “Kütü’l-Amâre Kuşatmasına Giden Yolda Osmanlı’nın Selman-ı Pak Zaferi”, *Kütü’l-Amâre’de Esir Alınan İngiliz Birlikleri ve Esirlerin Durumu*, *Kütü’l-Amâre Zaferi’nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu* 28-29 Nisan 2016 Bildiriler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Aralık 1016, s. 214.

Hülasa Hintli askerlerin İngiliz ordusunda yaşadığı bu sosyal dram insani anlamda kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilerle yazılıp geçilmektedir ama bunun sosyal yorumu ve insanlık tarihindeki yansımaları oldukça ağır olmaktadır.

Sonuç

Çanakkale Savaşı'ndaki yenilgi ile sarsılan itibarını tekrar kurtarmaya çalışan ve Orta Doğu coğrafyasının kontrolünü sağlayarak elde tuttuğu Hint yarımadasını Almanlara kaptırmama bağlamında etnosentrik planlara girişen İngilizler, Irak Cephesi diye bir cephe açmışlardır. Bu cephe hatlarında savaştırmak üzere toplayıp getirdikleri en kesif insan gücü olan Hintli askerler, kuşkusuz bu savaşın iki bakışlı yaşanmış en acı dramlarından biridir. İlk dram coğrafyasına saldırdıkları Osmanlı Devleti'ni bölme, parçalama ve yıkma planı; diğeri ise çoğunluğu Müslüman Hintli askerleri insani koşullardan dahi mahrum ortamlarda dindaşlarına mukabil savaştırmak zorunda bırakmalarıydı.

İnsan için en büyük onur, özgürlüğü ve varlık bilincidir. İngiliz ordusuna savaştırılmak için dâhil edilen istenen Hintli askerler, esasen onur ve varlık bilinçlerinin sıkıntısını yaşıyordu. Onlar, her şeyden önce özgürlükleri baltalanmış, ülkeleri sömürgeleştirilmiş içleri buruk insanlar idi. Her şeyden öte bu haleti ruhiyeye rağmen onlardan bir de sömürgecileri için savaşmaları isteniyordu. İşte sosyal bir dram ifadesini biz mevcut çalışmamızda tam da bu durum için kullanılmayı uygun gördük.

Birkaç ay öncesinde Avustralyalı Anzaklar için uygulanan muameleye bu defa Hintliler maruz kalmış ve sömürgeciliğin onur zedeleyici ağırlığına karşın yeni hedeflere yönlendirilmişlerdi. Karşılarına çıkartılacak düşman Osmanlı Türkleriydi. Oysa bunların büyük çoğunluğu da kurgulanan düşmanları gibi Müslüman olup aslında hayal dünyalarında birbirlerine silah sıkmayacak kodlar ile donatılmış imgeler taşıyan insanlardı.

Osmanlı Devleti'nin Hindistan'a gelen gemisini dahi kurtarılmış, özgür toprak ve bağımsızlığını muhafaza eden kara olarak algılayarak onda istiklallerinin imgelemine yaşayan

Hintli halktan asker oluşturup Osmanlı Türklerine karşı savaştırmak hakikaten de ciddi bir sosyal mühendisliği öngörüyordu. İşte İngilizler aslında yaptıkları işin bilincinde olup yaşatmaya yeltendikleri sosyal dramın ancak sosyal bir travmanın neticesinde olabileceğini çok iyi biliyordu.

Gerçekleşen travma maddi ve manevi yaklaşımları öngörüyordu. Maddi yaklaşım, ekonomik ve sosyal yönden kısaca alınıp sömürülmeleri idi. Manevi yaklaşım ise inanç imgelemlerinde temel argüman olarak yaşayan halifelik kurumuna dairdi. Halife her ne kadar İstanbul'da yaşayan Osmanlı Sultanı ise de ona alternatif bir kurum vücuda getirmek ve mesnedini bu kurumdan alan imperiyal eksenli fetvalar yayınlamak temel yaklaşım tarzı olarak tespit edilmiş ve uygulanmıştır.

Tüm bu olanlara karşın sosyal baskılar altında dram yaşayan Hintli askerler ezilmenin ve vurulmanın dahi kol gezdiği bu ortamda mensubu buldukları medeniyet dairesine ihanet etmemiş ve ölümün kol gezdiği bu vahşi ortamda Müslüman Türklere Nisan 1916'da esir düşen İngiliz birliklerin aksine bu olayı bir esaret gibi değil de bir kurtuluş olarak algılamışlardır. İnsanlık tarihine unutulmaz dram dersi olarak geçen bu gerçeklikler sömürgeciliğin amacına ulaşmak için nelere başvuracağı konusunda bizlere ışık tutmaktadır.

Kaynakça

Arşiv

BOA. BEO.4410/330739.

Gazeteler

Servet-i Fünûn Gazetesi, No.1988, s. 387, Tarih: 4 Mayıs 1916.

The Times Newspaper, 7 December 1915.

Makaleler ve Kitaplar

ATABEY, Figen, 2016, “Kütü’l-Amâre Kuşatmasına Giden Yolda Osmanlı’nın Selman-ı pak Zaferi”, Kütü’l-Amâre Zaferi’nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu, 28-29 Nisan Bildiriler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Aralık 1016, s.203-227.

BARAN, Tülay Alim, 2015, “Birinci Dünya Savaşı ve Irak Cephesi”, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, (100. Yılında Birinci Dünya Savaşı Özel Sayısı), Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yay., Yıl:13, Sayı: 25, Ankara, s. 68.

ÇELİK, Akın-SELÇUK, Mustafa, 2016, “Tarafların Basınında Kütü’l Amâre Zaferi”, Tarihin Peşinde- Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Konya /15 s.301-328.

DEMİR, Enes, 2016, “Kütü’l-Amâre’de Esir Alınan İngiliz Birlikleri ve Esirlerin Durumu”, Kütü’l-Amâre Zaferi’nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu, 28-29 Nisan 2016 Bildiriler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Aralık, s. 127-152.

DUMAN Selçuk, 2010, II. Meşrutiyet’ten İngiliz Mandaterliğine Irak (1908-1922), Berikan Yayınları, Ankara.

FEDAİ, Aysel, 2016, “Irak Cephesi’nde Türk Ordusu’nun İlaş ve İkmal Faaliyetleri” Kütü’l-Amâre Zaferi’nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu, 28-29 Nisan 2016 Bildiriler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 59-78.

KELEŞYILMAZ Vahdet, 1999, Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

LİMAN VON SANDERS, 1968, Türkiye'de 5 Yıl, Çeviren: Şevki Yazman, Burçak Yayınları, İstanbul.

MEYER, Karl E., 2016, Orta Doğu Tarihi, Çeviren: Emine Eminel, Akılçelen Kitaplar Yayınları, Ankara.

SAKİN, Serdar “Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesinde Osmanlı Devleti ile İngiltere Arasındaki Çarpışmalar(1915),

[http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gav/article/view/5000142000/5000129808,\(Erişim:10/10/2017\)](http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gav/article/view/5000142000/5000129808,(Erişim:10/10/2017))

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ TARİHİ OSMANLI DEVRİ BİRİNCİ DÜNYA HARBİ İDARİ FAALİYETLER VE LOJİSTİK, 1985, C. X, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 93.

TÜRKMEN, Zekeriya, 2015, “Birinci Dünya Harbinde Irak Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi”, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, (Editör: Zekeriya Türkmen), Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, s. 381-434.

UCA, Alaattin, 2003, “1915 Yılında Yayımlanan Bir Üsera Talimatnamesi ve Düşündürdükleri”, A.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi, S.3, Ocak, s.170-175.

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV Sayı:XIII/Aralık MMXVII /Kış

ISSN:2148-2292.

Academic Journal of History and Idea
VolumeIV /Number/XIII/December/MMXVII/Winter

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Şahin/atdd/0000-0002-3192-4658

Makale Başvuru Tarihi:15/10/2017

Makale Yayına Kabul Tarihi:20/12/2017

EKLER

İngiliz Ordusundaki Aç Hintli Askerler

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Cilt:IV Sayı:XIII/Aralık MMXVII /Kış ISSN:2148-2292.

Academic Journal of History and Idea

VolumeIV /Number/XIII/December/MMXVII/Winter

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Şahin/atdd/0000-0002-3192-4658

Makale Başvuru Tarihi:15/10/2017

Makale Yayına Kabul Tarihi:20/12/2017

Silah Zoruyla Cepheye Getirilen Hint Askerlerinin Bir Bölümü

Osmanlı Askerleri

Kütül-Amâre 'de Hintli ve İngiliz Askerler

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Cilt:IV Sayı:XIII/Aralık MMXVII /Kış ISSN:2148-2292.

Academic Journal of History and Idea

VolumeIV /Number:XIII/December/MMXVII/Winter

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Şahin/atdd/0000-0002-3192-4658

Makale Başvuru Tarihi:15/10/2017

Makale Yayına Kabul Tarihi:20/12/2017

Hintli Askerler